

УДК 378.147

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-7\(25\)-974-982](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-7(25)-974-982)

Подлевська Неля Володимирівна кандидат педагогічних наук, доцент, Хмельницький національний університет, завідувач кафедри слов'янської філології, вул. Інститутська, 11, м. Хмельницький, <https://orcid.org/0000-0001-6210-265X>

Шалигіна Наталя Петрівна кандидат педагогічних наук, Національний університет оборони України, доцент кафедри іноземних мов, навчально-наукового центру іноземних мов, проспект Повітряних сил, 28, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0002-4212-0049>

Бевз Олена Павлівна кандидат педагогічних наук, доцент, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, доцент кафедри англійської мови та методики її навчання, вул. Садова, 28, м. Умань, <https://orcid.org/0000-0002-9088-1571>

Міщенко Ірина Юріївна асистент, Донецький національний університет імені Василя Стуса, асистент кафедри іноземних мов професійного спрямування факультету філології, психології та іноземних мов, вул. 600-річчя 21, м. Вінниця, <https://orcid.org/0000-0002-7058-3630>

Костенко Наталія кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри соціальних технологій Вінницький соціально-економічний інститут ВМУРОЛ "УКРАЇНА", вул. Стеценко 50, м. Вінниця, <https://orcid.org/0000-0002-6810-9104>

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Анотація. Статтю присвячено вивченню іноземних мов у сучасному суспільстві, що дедалі більше стає невід'ємною складовою професійної підготовки фахівців різного профілю та від якості їхньої мовної підготовки багато в чому залежить успішне вирішення питань професійного зростання та розширення контактів із закордонними партнерами. Отже, школа покликана забезпечити певний рівень володіння іноземною мовою, яка могла б дозволити продовжити її вивчення в період вузівської та післявузівської освіти, а також

самостійно. Успіх навчання великою мірою залежить від методики роботи викладача іноземної мови, та з його вмінням користуватися різними сучасними методами у тих чи інших рішеннях конкретних освітніх завдань. Мета статті – дослідити, як проходить ознайомлення студентів із основними положеннями сучасної методики викладання іноземних мов; показати зв'язок методики з іншими науками, що є для методики базовими та багато в чому визначають її сучасний зміст та статус серед інших загальноосвітніх та наукових дисциплін; сформувані у студентів вміння оцінювати існуючі концепції навчання іноземних мов; познайомити студентів з прийомами, методами, засобами навчання та сформувані вміння ефективно та творчо застосовувати їх на практиці; дати цілісне уявлення про характер та специфіку професійної діяльності викладача іноземної мови. Внаслідок вивчення курсу методики іноземної мови студенти повинні опанувати: сучасні тенденції у розвитку методики ІМ; зміст та структуру системи навчання іноземних мов; особливості взаємодії методики ІМ з базовими науками; різні прийоми формування та розвитку іншомовних комунікативних умінь; кваліфікаційні вимоги до викладача іноземної мови. Статтю присвячено опису шляхів оволодіння студентами сучасними технологіями навчання іноземних мов; практично застосовувати прийоми та методи навчання іноземної мови.

Ключові слова: іноземна мова, професійна підготовка, методика викладання, комунікативні вміння та навички.

Podlevska Nelia Volodymyrivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Khmelnytskyi National University, Head of the Department of Slavic Philology, St. Instytutska, 11, Khmelnytskyi, <https://orcid.org/0000-0001-6210-265X>

Shalyhina Natalia Petrivna Candidate of Pedagogical Sciences, National University of Defense of Ukraine, Associate Professor of the Department of Foreign Languages, Educational and Scientific Center of Foreign Languages, 28 Air Force Ave., Kyiv, <https://orcid.org/0000-0002-4212-0049>

Bevz Olena Pavlivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychna, Associate Professor of the Department of English Language and Teaching Methods, St. Sadova, 28, Uman, <https://orcid.org/0000-0002-9088-1571>

Mishchenko Iryna Yuriivna assistant, Vasyl Stus Donetsk National University, assistant of the department of foreign languages of the professional direction of the faculty of philology, psychology and foreign languages, St. 600th anniversary 21, Vinnytsia, <https://orcid.org/0000-0002-7058-3630>

Kostenko Natalia Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Social Technologies, Vinnytsia Social and Economic Institute VMUROL "UKRAINE", 50 Stetsenko St., Vinnytsia, <https://orcid.org/0000-0002-6810-9104>

COMMUNICATIVE COMPETENCE IN LEARNING FOREIGN LANGUAGES

Abstract. The article is devoted to the study of foreign languages in modern society, which is increasingly becoming an integral component of the professional training of specialists of various profiles, and the successful resolution of issues of professional growth and expansion of contacts with foreign partners largely depends on the quality of their language training. Therefore, the school is designed to provide a certain level of mastery of a foreign language, which could allow to continue its study during the period of university and post-university education, as well as independently. The success of education largely depends on the foreign language teacher's work methodology and his ability to use various modern methods in certain solutions to specific educational tasks. The purpose of the article is to investigate how students are familiarized with the main provisions of modern methods of teaching foreign languages; to show the connection of the methodology with other sciences, which are basic for the methodology and largely determine its modern content and status among other general educational and scientific disciplines; to form students' ability to evaluate existing concepts of foreign language learning; to introduce students to techniques, methods, means of learning and to develop the ability to effectively and creatively apply them in practice; to give a holistic view of the nature and specifics of the professional activity of a foreign language teacher. As a result of studying the foreign language methodology course, students should master: modern trends in the development of IM methodology; content and structure of the system of teaching foreign languages; peculiarities of the interaction of IM methodology with basic sciences; various methods of formation and development of foreign language communication skills; qualification requirements for a foreign language teacher. The article is devoted to the description of ways of mastering modern foreign language learning technologies by students; practically apply techniques and methods of learning a foreign language.

Keywords: foreign language, professional training, teaching methods, communicative skills and abilities.

Постановка проблеми. Методика навчання іноземних мов являє собою систему знань про закономірності процесу навчання нерідної

мови та шляхи впливу на цей процес з метою його оптимізації. Методика навчання іноземної мови (ІМ) відкриває та обґрунтовує закономірності навчання іноземної мови. Історично склалися дві функціонально різні методики: загальна та приватна. Загальна методика, як правило, присвячена вивченню закономірностей та особливостей процесу навчання іноземної мови незалежно від того, про яку іноземну мову йдеться. Так, принципи відбору навчального матеріалу, співвідношення усного та писемного мовлення на різних етапах уроку будуть у рівнозначних умовах навчання однаковими для будь-якої із західноєвропейських мов, що вивчаються у вишах нашої країни. Однак знання загальних закономірностей навчання ІМ виявляється недостатнім, коли викладач стикається зі специфічними особливостями конкретної іноземної мови. Так, способи оволодіння дієслівними формами Continuous специфічні лише для англійської мови, громіздкі моделі словоскладання, відмінювання іменників та прикметників – характерні для німецької мови, а способи утворення чисельників, використання діакритичних знаків, скорочення артикля – для французької. Значні відмінності спостерігаються у фонетиці: для англійської специфічні трифтонги та дифтонги, для французької – носові голосні [1, с. 80]. Як показує досвід та практика, викладачеві необхідно розробляти та здійснювати такі прийоми, способи та форми навчання, які сприяли би швидкому оволодінню студентами відповідними специфічними явищами у тій чи іншій іноземній мові. Таким чином, приватна методика досліджує навчання тих мовних явищ, які є специфічними для конкретної іноземної мови, що вивчається.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зміст навчання іноземних мов сприймається як категорія, педагогічно інтерпретується мета навчання іноземних мов. Оскільки мета є багатоаспектною, таким чином зміст не може бути однокомпонентним. Сучасні вітчизняні дослідники, такі як Ніколаєва С. Ю., Склярєнко Н. розглядають зміст навчання як категорію, що постійно розвивається, і виділяють у ній як предметний (включаючи сфери та ситуації спілкування; теми, тексти; комунікативні цілі та наміри; країнознавчі знання, лінгвокраїнознавчі знання ; мовний матеріал) аспект, так і процесуальний (містить навички та вміння іншомовного усного та письмового спілкування). Цілі навчання іноземної мови є важливою методичною категорією. Вихідним пунктом у визначенні стратегічної мети навчання є соціальне замовлення суспільства стосовно підрастаючого покоління. Зокрема, іншомовна освіта протягом майже всього двадцятого століття полягала у якісному оволодінні предметом [2, с. 101]. Пізніше відбувся поворот від

граматико-перекладних методів до проблеми практичного оволодіння іноземною мовою. Проте, саме поняття «практичне оволодіння іноземною мовою» уточнювалося та конкретизувалося залежно від рівня розвитку методики та суміжних із нею цілями навчання предмету: – оволодіння мовою у певних рамках; – формування умінь та навичок розуміння думок інших людей та вираження своїх думок (в усній та письмовій формах); – розвиток мовних умінь з усіх видів мовної діяльності; – навчання спілкування іноземною мовою в єдності всіх її функцій: пізнавальної, регулятивної, ціннісно-орієнтованої, етикетної. Подібна динаміка розвитку трактування мети навчання іноземної мови відбиває суть розвитку методики як науки та суміжних з нею областей наукових знань. Єдиної точки зору на проблему цілевизначення серед методистів немає. Так, вчені вважають, що головною метою має бути знайомство з літературою, потім розумова гімнастика, а якщо можливо, то й практичне оволодіння мовою [8, с. 80].

Виклад основного матеріалу. У методичній літературі описуються різні види компетенцій, що по-різному взаємодіють один з одним. Провідною для сучасної методики викладання іноземної мови є комунікативна компетенція, яка включає: лінгвістичну (мовну), мовленнєву (соціолінгвістичну), дискурсивну, стратегічну (компенсаторну), соціальну (прагматичну), соціокультурну, предметну, професійну компетенції. Комунікативною компетенцією під час навчання іноземної мови вважають сукупність знань про систему мови та її одиниці, їх побудову та функціонування в мові, про способи формулювання думок. Було вивчено, що розуміння суджень інших, входить до національно-культурних особливостей носіїв мови, також було вивчено специфіку різних типів дискурсу; до типів дискурсу входить здатність вивчати мову засобами які здійснюють спілкування у різних видах мовної діяльності відповідно до розв'язуваних комунікативних завдань.

Таким чином, комунікативні вміння формують дихотомічну опозицію в системі науки про мову: вміння адресата протиставляються вмінням автора. Це протиставлення нейтралізується у мовній особистості, яка в одних ситуаціях виступає як адресат, а в інших – як виробник мови. Отже, ефективність мовної діяльності носія мови залежить від якості сформованості як комунікативних умінь адресата, так і автора.

Зміст першого терміну, що ґрунтується на розумінні мови як процесу спілкування, можна визначити наступним чином: мовні вміння – це здатність носія мови здійснювати мовну діяльність. Це визначення побудоване за моделлю: мовні вміння – це здатність студента виконувати аналітичні операції з мовними одиницями; нормативні вміння – це

здатність носія мови дотримуватися норм усіх її рівнів у процесі мовної діяльності, включаючи правописні норми. Використання терміну "мовноздатні вміння" у методиці викладання української мови стало можливим завдяки результатам досліджень психологів та психолінгвістів, які виявили механізми взаємозв'язку між елементами тріади "мова – мислення – мовлення".

Отже, те, що у психологічній та психолінгвістичній літературі називається мовленнєвими вміннями, у методиці викладання мови класифікується як мовленнєві вміння. У методичній традиції вміння прийнято поділяти на нормативні та комунікативні. Сучасна методика викладання іноземної мови має у своєму розпорядженні дослідження, що містять цілісну систему комунікативних умінь, які формуються при диференційованому та взаємопов'язаному навчанні студентів усім видам мовної діяльності, об'єднаних процедурами розуміння, без яких не може відбутися комунікація і, відповідно, пізнання.

Серед умінь доцільно розмежовувати мовні дії, що забезпечують сприйняття, розуміння, інтерпретацію та перетворення інформації, та мовленнєві дії, що забезпечують продукування інформації. У рецептивних видах мовної діяльності мовні дії спрямовані від інформації до її адресата, а у продуктивних видах – від автора до інформації. Таким чином, комунікативні вміння мають два види реалізації: інтросуб'єктні комунікативні вміння, або комунікативні вміння адресата інформації, та екстрасуб'єктні комунікативні вміння, або комунікативні вміння автора – виробника інформації.

У програмі з іноземної мови ці комунікативні вміння представлені нерівноцінно: вербальне втілення отримують комунікативні вміння продуктивних видів мовної діяльності, які передбачають продукування усних і письмових зв'язних висловлювань різної жанрово-стилістичної і типологічної приналежності. Це може створювати хибне уявлення про комунікативні вміння, які асоціюються виключно з механізмом продукування зв'язного мовлення.

Нами виявлено, що для суб'єктів комунікації не менш важливі комунікативні вміння в рецептивних видах мовної діяльності, ефективність яких залежить від здатності людини сприймати та розуміти усне та писемне мовлення інших людей, адекватно реагуючи на неї, належним чином перетворюючи сприйняту інформацію з метою використання для вирішення власних комунікативних завдань. Такі вміння найчастіше не зафіксовані у відповідних пунктах програми, що дозволило нам зосередити увагу на специфіці комунікативних умінь адресата. Результати психолого-педагогічних та психолінгвістичних

досліджень, що дають відповідь на поставлене питання, активно використовуються у практиці викладання іноземної мови та можуть бути застосовані за умови їх коригування та в методиці навчання рідної мови.

Соціокультурна компетенція включає знання культурних особливостей носіїв мови, норм поведінки та етикету та вміння розуміти та адекватно використовувати їх у процесі спілкування, залишаючись попри все носієм іншої культури; формування соціокультурної компетенції передбачає інтеграцію особистості системі світової та національної культури. Під стратегічною чи компенсаторною компетенцією прийнято вважати компетенцію, завдяки якій учень може заповнити прогалини у знанні мови, мовному та соціальному досвіді спілкування в іншомовному середовищі. Дискурсивна компетенція включає здатність побудови цілісних, зв'язкових та логічних висловлювань різних функціональних стилів в усному та письмовому мовленні на основі розуміння різних видів текстів при читанні та аудіювання; передбачає вибір лінгвістичних засобів у залежність від типу висловлювання [10, с. 12].

У нашому дослідженні встановлено, що соціальна компетенція виявляється у бажанні та вмінні вступати в комунікацію з іншими людьми, а також у здатності орієнтуватися в ситуаціях спілкування та будувати висловлювання відповідно до комунікативного наміру мовця і ситуації. У методиці виділяють чотири аспекти навчання: навчально-практичний, виховний, освітній та розвивальний. Студенти оволодівають іноземною мовою як засобом спілкування і повинні вміти користуватися нею як в усній, так і в письмовій формах. Це передбачає оволодіння чотирма видами мовної діяльності: рецептивними (аудіюванням та читанням) та продуктивними (говорінням та письмом), а також трьома аспектами мови – лексикою, фонетикою та граматиною.

Практичний аспект навчання включає оволодіння всіма формами спілкування та функціями мови. Виховний аспект передбачає виховання моральності в її різних проявах. [5, с. 27].

Освітній аспект включає набуття знань про культуру країни, мова якої вивчається, охоплюючи літературу, музику, архітектуру, живопис, історію, а також знання про структуру мови, її систему, характерні риси, подібності та відмінності з рідною мовою, інтерференцію. Розвиваючий аспект спрямований на усвідомлення засобів вираження думок, вивчення того, як люди вимовляють слова, використовують їх для номінації предметів, порівняння та зіставлення явищ рідної та іноземної мов, розвиток мовного чуття, мовної здогадки, пам'яті, логіки (аналіз, синтез, порівняння), сенсорного сприйняття, мотиваційної сфери, комунікативних навичок, а також таких рис характеру, як працьовитість, воля, цілеспрямованість, активність і вміння вчитися.

Мовна компетенція – це знання мовної системи (в межах програмного мінімуму) та навички оперування цими знаннями. Мовленнєва компетенція – це володіння нормами мовної поведінки в усіх видах мовної діяльності. Важливу роль в оволодінні мовною та мовленнєвою компетенціями відіграє навчальна компетенція – здатність і готовність до ефективного здійснення навчальної діяльності при вивченні іноземної мови як навчального предмета. Навчальна компетенція організовує та оптимізує самостійну роботу студентів з мовою, зменшує витрати часу, фізичні та розумові зусилля, сприяє якісному оволодінню іншомовним спілкуванням і підвищує інтерес до предмету [2, с. 105].

Висновки. Лінгвістичний компонент включає мовний матеріал (ретельно відібрані фонетичний, граматичний, лексичний мінімуми), мовний матеріал (зразки мовних висловлювань різного об'єму, ситуативно-тематично обумовлені) та соціокультурний матеріал. Мовленнєве висловлювання у методиці навчання ІМ набуває вигляду навчальної одиниці. Як навчальна одиниця може бути використана структурна група, що об'єднує різні за характером висловлювання. На зміст навчання іноземним мовам (ІМ) впливає така галузь мовознавства, як соціолінгвістика, яка вивчає співвідношення мови та культури, мови та суспільства. Тому навчання ІМ повинно розглядатися як оволодіння новим кодом та джерелом інформації, оскільки мова виконує дві основні функції: комунікативну та кумулятивну. Психологічний компонент включає формування навичок і вмінь користуватися мовою в комунікативних цілях. У процесі навчання ІМ формуються навчальні (пізнавальні) діяльності, під час яких студенти засвоюють мову і розвивають мовні механізми, а також діяльності зі спілкування, під час яких вони використовують мову. Володіння ІМ означає володіння системою мовних навичок. Методологічний компонент включає навчання студентів ефективним методам вивчення нової мови, засвоєння її структури та правил, а також формування навичок використовувати мову на практиці для усного та письмового спілкування.

Література:

1. Акмалдінова О. М. Лінгвосоціокультурний аспект навчання іноземним мовам. Нові технології навчання: наук.-метод. зб. Київ, 2010. Вип. 61. С. 78–83.
2. Голтвяниця Н. Ю. Лінгвосоціопрагматичний аспект звертання у віртуальному спілкуванні (на матеріалі французьких Інтернет-форумів). Нова філологія. 2011. № 46. С. 100–105.
3. Гордєєва А. Й. Способи мотивації комунікативної діяльності майбутніх філологів у процесі формування англословної граматичної компетенції. Іноземні мови. 2011. № 2. С. 16–21.

4. Мешко Г. М. Вступ до педагогічної професії: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2010. 200 с.
5. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти: навч. посіб. Київ.: Інкос, 2006. 247 с.
6. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 312 с.
7. Bourns S. K., Melin C. The foreign language methodology seminar: Benchmarks, perceptions, and initiatives. ADFL Bulletin. 2014. № 43(1). Pp. 91–100.
8. Byrd D. R. Learning to Teach Culture in the L2 Methods Course. Electronic Journal of Foreign Language Teaching. 2014. № 11(1). Pp. 76–89.
9. Korthagen F. A. J. Pedagogy of Teacher Education. In J. Loughran, M. L. Hamilton (Eds.), International Handbook of Teacher Education. 2016. Pp. 311–346.
10. Pennington M. C., Richards J. C. Teacher identity in language teaching: Integrating personal, contextual, and professional factors. RELC Journal. 2016. № 47(1). Pp. 5–23.

References:

1. Akmalidnova O. M. (2010) Lihvosotsiokulturnyi aspekt navchannia inozemnym movam [Linguistic and sociocultural aspects of foreign language learning]. Novi tekhnolohii navchannia: nauk.-metod. zb. Kyiv, Vyp. 61. S. 78–83.
2. Holtvianytsia N. Yu. (2011) Lihvosotsioprahmatychnyi aspekt zvertannia u virtualnomu spilkuvani (na materiali frantsuzkykh Internet-forumiv) [Linguistic socio-pragmatic aspect of addressing in virtual communication (on the material of French Internet forums)]. Nova filolohiia. № 46. S. 100–105.
3. Hordieieva A. Y. (2011) Sposoby motyvatsii komunikatyvnoi diialnosti maibutnikh filolohiv u protsesi formuvannia anhlomovnoi hramatychnoi kompetentsii [Ways of motivating the communicative activity of future philologists in the process of forming English-language grammatical competence]. Inozemni movy. № 2. S. 16–21.
4. Meshko H. M. Vstup do pedahohichnoi profesii: navch. Posib [Introduction to the teaching profession]. Kyiv : Akademydav, 2010. 200 s.
5. Tarnopolskyi O. B. Metodyka navchannia inshomovnoi movlennievoi diialnosti u vyshchomu movnomu zakladi osvity [Methods of teaching foreign language speech activity in a higher language educational institution]: navch. posib. Kyiv.: Inkos, 2006. 247 s.
6. Yashenkova O. V. Osnovy teorii movnoi komunikatsii [Basics of the theory of language communication]: navch. posib. Kyiv: VTs «Akademiiia», 2010. 312 s.
7. Bourns S. K., Melin C. (2014) The foreign language methodology seminar: Benchmarks, perceptions, and initiatives. ADFL Bulletin. № 43(1). Pp. 91–100.
8. Byrd D. R. (2014) Learning to Teach Culture in the L2 Methods Course. Electronic Journal of Foreign Language Teaching. № 11(1). Pp. 76–89.
9. Korthagen F. A. (2016) Pedagogy of Teacher Education. In J. Loughran, M. L. Hamilton (Eds.), International Handbook of Teacher Education. p. 311–346.
10. Pennington M. C., Richards J. C. (2016) Teacher identity in language teaching: Integrating personal, contextual, and professional factors. RELC Journal. № 47(1). Pp. 5–23.